

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۴

(صص ۱۵۵-۱۶۳)

اصطلاحات و اسامی خوراک‌ها در زبان تالشی شمالی

افشین خانبازاده*

مهناز نظامی عنبران**

چکیده

اهمیت پژوهش درباره گویش‌ها و لهجه‌ها بر هیچ‌کس پوشیده نیست. با گردآوری، ثبت و ضبط داده‌های گویشی، بسیاری از ناشناخته‌های زبانی و فرهنگی یک قوم، شناخته و از خطر نابودی و خاموشی آن‌ها کاسته می‌شود و همچنین سبب حفظ و ماندگاری زبان‌ها و فرهنگ‌ها است. زبان تالشی یکی از زبان‌های شمال غربی ایران است که به سه دسته شمالی، مرکزی و جنوبی تقسیم می‌شود. قوم تالش امروزه در مناطق وسیعی از حاشیه جنوب غربی دریای خزر در استان گیلان، و همچنین در جمهوری آذربایجان و قسمت‌هایی از استان اردبیل سکونت دارند. گویشی که در منطقه عنبران بدان صحبت می‌شود، تالشی شمالی است. داده‌های این پژوهش از منطقه عنبران در استان اردبیل به صورت میدانی جمع‌آوری شده، و پس از آوانگاری، همراه برگردان فارسی اصطلاحات در جدول آمده است.

کلیدواژه‌ها: زبان تالشی، عنبران، تالشی شمالی، خوراک‌ها

* کارشناسی ارشد زبان‌های باستانی ایران، دانشگاه تبریز khanbabazadhafshin@yahoo.com

** دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز

mahnaznezami10@yahoo.com

مقدمه

گوشش‌های محلی گنجینه‌های عظیم از واژگان و داده‌های زبانی‌اند که تحقیق دربارهٔ آن‌ها می‌تواند به محققان در بررسی سیر تحولات فرهنگی و زبانی یاری رساند: «گوشش‌های هر زبان با محدوده‌ای از واژگان، حتی می‌تواند در جهت سلامت زبان معیارنقش‌آفرینی کنند؛ مثلاً برای بسیاری از واژگان بیگانه که معادلی در زبان ملی ندارند، با دقت و کاوش در گوشش‌های بومی، می‌توان جایگزینی مناسب پیدا کرد و از طرفی این تعامل می‌تواند به ماندگاری و دیرپایی هر دو بخش زبان بیانجامد. هم‌اکنون روست که غنا و توان ادبی هر ملتی با ظهور و بروز ادبیات بومی آن به کمال می‌رسد و این مهم ما را بر آن می‌دارد که از حفظ گوشش‌های بومی غافل نشویم» (سبزه‌علی‌پور، ۱۳۹۵: ۱۱).

پژوهش حاضر به گردآوری مجموعه‌ای از لغات و اسامی خوراک‌ها در زبان تالشی شمالی در منطقهٔ عنبران می‌پردازد. با توجه به آنکه نگارندگان مقاله گویشور تالشی شمالی‌اند و با اصطلاحات آشنایی کامل دارند، باین‌حال به دانسته‌های خود بسنده نکرده، و در این مقاله برای ضبط و ثبت دقیق و علمی‌تر، از روش تحقیق میدانی و مصاحبه با گویشوران استفاده کرده‌اند، و تلاش دارند که داده‌های گوشش تالشی شمالی را به‌صورت موضوعی گردآوری کنند؛ در بخش نخست، لغات و اسامی خوراک‌ها آمده، و در بخش‌های بعدی، سایر داده‌ها جمع‌آوری، و ارائه خواهد شد. باین‌همه، پیش از ورود به بحث اصلی، ضرورت دارد به‌اختصار به معرفی سرزمین تالش و زبان تالشی بپردازیم.

۱. معرفی سرزمین تالش و زبان تالشی

تالش منطقه‌ای قومی در جنوب غربی دریای کاسپین است که همچون نواری باریک از رود کورا در جمهوری آذربایجان تا تنگه سپیدرود در جنوب استان گیلان گسترده است. در طبقه‌بندی زبان‌ها، تالشی را از زبان‌های ایرانی گروه شمال غربی می‌دانند. تالشی را می‌توان در سه گروه شمالی، مرکزی و جنوبی جای داد (رضاییتی کیشه‌خاله، ۱۳۹۷: ۱۳). سرزمین اصلی که امروزه تالشان در آن ساکن‌اند، قسمت‌های جنوبی دریای خزر در کشور ایران و همچنین قسمت‌های غربی دریای خزر در کشور آذربایجان را شامل می‌شود. در جمهوری آذربایجان، تالش‌ها در شهرستان لنکران، لریک، جلیل‌آباد، یاردیملی، عالی‌زفین، سالیان، ماساللی، و آستارای آن‌سوی مرز سکونت دارند که در اوایل قرن نوزدهم میلادی، با بستن عهدنامه‌های گلستان (۱۲۲۸هـ/ق/ ۱۸۱۳م) و ترکمانچای (۱۲۴۳هـ/ق/ ۱۸۲۸م)، از خاک ایران جدا، و به امپراتوری روسیه (جمهوری آذربایجان کنونی) واگذار شده‌است.

۲. اصطلاحات و اسامی خوراک‌ها در زبان تالشی شمالی

در جدول زیر اصطلاحات و اسامی خوراک‌ها در زبان تالشی شمالی ضبط شده‌اند. در این بخش، تنها به ذکر اسامی خوراک‌ها پرداخته شده است، و سایر مقوله‌ها همچون خوراکی‌های لبنی، میوه‌ها و تنقلات، در بخش‌های بعدی پژوهش ارائه خواهد شد.

خوراک‌ها		
نام	آوانویسی	معادل فارسی
آب گوژد	āb gōžd	آبگوشت
آش	āš	آش
آنه تئرش هَمی	anatərša hami	خمیر نارسیده
اوبشته	ubešta	سرخ کردن
اوبشته کاگ	ubəšta kag	مرغ سرخ‌شده
اوبشته مویی	ubəšta moi	ماهی سرخ‌شده
اوو	ūv	آب
اووین غَدو	ūvina yazō	غذای آبکی
اوی شولوو	ūya šōlōv	یشکنه: از تخم مرغ، پیاز، لپه، گشنیز، پیازچه، زردچوبه، آلوچه و ادویه‌جات درست می‌شود.
إ مورا	ē mōrabā	مربای توت‌فرنگی
باسورمه پئلو	bāsōrma pelu	ته‌چین
بئرزینه خاولو	berzina xāvlō	حلوایی که با آردبرنج درست می‌کنند.
بئنه کور	bena kōr	ته‌دیگ
بئشته وگه	bešta vōla	گندم سبز و نارس برشته
بورانی ا پئلو	bōrānia pelu	نوعی پلو با کدو
بی مورا	bi mōrabā	مربای به
پات	pātə	پختن
پات پئژ	pātə pež	پخت‌وپز

خوراک‌ها		
نام	آوانویسی	معادل فارسی
پارزنیه پئلو	pārzniya pelu	پلوی آبکشی شده
پشه پئلو	pəša pelu	کته پلو
پژر	peža	رشته
پژرنه آش	pežena āš	آش رشته
پژر پئلو	peža pelu	رشته پلو
تات نون	tāta nōn	نان داغ
تئرش او	terš ūv	عدسی
تور	tōra	نوعی غذا که با گیاهان صحرایی درست می‌شود؛ اول گیاهان را می‌جوشانند، سپس اندکی برنج به آن اضافه می‌کنند تا پخته شود؛ بعد دو عدد تخم‌مرغ را با روغن می‌پزند و رب‌انار به آن اضافه می‌کنند. در نهایت، همه مواد را با هم مخلوط کرده، و با نان می‌خورند.
توین	tavin	مزه تند
تیه پئلو	taya pelu	پلو بدون خورش
تیه نون	taya nōn	نان خالی
جئزوئر	jezvez	جغول بغول

خوراک‌ها		
نام	آوانویسی	معادل فارسی
چانگوری	čāngōri	شیرینی محلی از آرد، برنج و شیر است که در روغن سرخ می‌شود.
چَسَه‌نه	časəno	خوراک برای سحر
چوشت	čōšta	نهار
خاولو	xāvlō	حلوای محلی
دو	dō	دوغ
دو آش	dō āš	آش دوغ
روین	rūyan	روغن
زَرینه نون	zərina nōn	گونه‌ای نان که خمیر آن با شیر و زردچوبه درست می‌شود و داخل آن از خمیری که با کره و مقداری شکر درست می‌شود، پر می‌شود.
سَوزی کوکو	savzi kuku	کوکوسبزی
سویه مویی	sōya moi y	ماهی نمک‌سود
شتینه آش	šetina āš	آش شیر
شتینه پِلو	šetina pelu	شیرپلو
فاتق	qāteq	ماست
قیله	qaila	فسنجان
کبوب	kabūb	کباب
کترچه نون	kerča nōn	نان برشته

خوراک‌ها		
نام	آوانویسی	معادل فارسی
کُفتَ	kefta	کوفته
کله پوچَ	kallapōča	کله پاچه
کوکو	kuku	کوکو
کوله	kula	نانی که قبل از پخته شدن روی خاکستر افتاده باشد.
گام دُوئه	gāmadūa	فلفل
گاندُم دونه	gāndemadōna	گندم برشته شده
گنلُونیه	gelūvniyə	جوشاندن
گنلُونیه اویه	gelūvniyə ūya	تخم مرغ آب پز
گوبلگ کبوب	gūbalaga kabub	کباب قارچ
لکتور	lakatur	کاجی
لَوَنگین	lavangin	شکم پر
لونگین بودمجان	lavangina budəmjān	بادمجان شکم پر
لَوَنگین کاگ	lavangina kāg	مرغ شکم پر
مژوآ پئلو	mažōa pelu	عدس پلو
مژوآ آش	mažōa āš	آش عدس
وَشی	vaši	گرسنه
وئرشه	versa	بلغور
وئرشه پئلو	verša pelu	پلوی بلغوری گندم
وئیز دئله	veiza dela	مغز گردو

خوراک‌ها		
نام	آوانویسی	معادل فارسی
وئیزَ کوکو	veiza kuku	کوکوای که با گردو درست کنند.
هئشکه نون	heška nōn	نان خشک
همیوز	hamyōz	خمیرمایه (خمیری که روز قبل برداشته شود).
یلارم پیلو	yəlārma pelu	سیب‌زمینی پلو
یلارم کبوب	yəlārma kabub	کباب سیب‌زمینی
یوَنون	yava nōn	نان جوین

کتابنامه

رضایتی کیشه‌خاله (۱۳۹۷)، کتاب همواج: ویژه الفبا و دستور خط تالشی، رشت: فرهنگ ایلیا.

سبزعلیپور، جهان‌دوست (۱۳۹۵)، راهنمای گوشش‌شناسی، رشت: فرهنگ ایلیا.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Terms and Food-names in the Northern Talishi Language

Afshin Khanbabazade (University of Tabriz)

Mahnaz Nezami Anbaran (Azarbaijan Shahid Madani University)

Abstract

Research on dialects is crucial for discovering unknown linguistic and cultural aspects. Collecting and recording dialect data helps in preserving languages and cultures, as well as reducing the danger of their destruction and extinction. The Talishi language is spoken in northwestern Iran, divided into three groups: Northern, Central, and Southern. Talish people live in large areas of the southwestern margin of the Caspian Sea in Gilan province, the Republic of Azerbaijan, and parts of Ardabil province. The Talishi dialect, spoken in the 'Anbarān region, located in Ardabil province, belongs to Northern Talishi. This research collected and translated the materials of the 'Anbarānī dialect.

Keywords: Talishi Language, 'Anbarān, Northern Talishi, Food-names

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی